

O'ZBEKISTONNING YASHIL ENERGIYA SALOHİYATINI OSHIRISH YO'NALISHLARI

Abduvohidov Akmal Abdulazizovich

Guliston davlat universiteti, iqtisodiyot kafedra dotsenti,

Toshboyev Bekzod Baxtiyorovich

Guliston davlat universiteti,

*Yashil iqtisodiyot va barqaror biznes kafedra mudiri,
iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori PhD*

 https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss6/a55

Annotatsiya. Bugungi kunda dunyo mamlakatlarida yashil energetikani rivojlantirish hukumat siyosatining ustivorliklari sifatida qaralmoqda. Shundan kelib chiqqan holda, mazkur maqolada mamlakatda yashil energetikani rivojlantirish masalalari muhokama qilingan.

Kalit so'zlar: yashil iqtisodiyot, yashil texnologiyalar, yashil o'sish, quyosh energiyasi, shamol energiyasi, energetika subsidiyalari, energetika investitsiyalari.

НАПРАВЛЕНИЯ НАРАЩИВАНИЯ ПОТЕНЦИАЛА ЗЕЛЕННОЙ ЭНЕРГЕТИКИ УЗБЕКИСТАНА

Абдувохидов Акмаль Абдулазизович

*Гулистанский государственный университет
доцент кафедры экономики,*

Ташбоев Бекзод Бакhtiярovich

Гулистанский государственный университет

*Заведующий кафедрой зеленой экономики и устойчивого бизнеса
доктор философии по экономическим наукам PhD*

Аннотация. Сегодня развитие зеленой энергетики в странах мира рассматривается как приоритет государственной политики. Исходя из этого, в данной статье обсуждается развитие зеленой энергетики в стране.

Ключевые слова: зеленая экономика, зеленые технологии, зеленый рост, солнечная энергия, энергия ветра, энергетические субсидии, энергетические инвестиции.

DIRECTIONS OF BUILDING THE POTENTIAL OF GREEN ENERGY IN UZBEKISTAN

Abduvokhidov Akmal Abdulazizovich

Gulistan State University

Associate Professor of the Department of Economics,

Tashbayev Bekzod Bakhti yarovich

*Gulistan State University Head of the Department
of Green Economics and Sustainable Business*

Doctor of Philosophy in Economic Sciences PhD

Abstract. Today, the development of green energy in the countries of the world is considered as a priority of state policy. Based on this, this article discusses the development of green energy in the country.

Keywords: green economy, green technologies, green growth, solar energy, wind energy, energy subsidies, energy investments.

Kirish. Dunyo davlatlarida iqlim o'zgarishlarini salbiy oqibatlari chuqurlashib borar ekan, jahon hamjamiyati bu muammoning oqibatlari bilan emas balki sabablari bilan kurashish eng to'g'ri yo'l ekanligini anglab yetmoqda.

Qayta tiklanadigan energiya – bu tabiiy manbalardan olinadigan energiya, ular iste'mol qilinganidan ko'ra tezroq tiklanadi. Quyosh nurla-

ri va shamol, masalan, doimiy ravishda to'ldirilib boriladigan shunday manbalardir. Qayta tiklanadigan energiya manbalari yetrli darajada hisoblanadi.

Qayta tiklanadigan energiya ishlab chiqarish qazib olinadigan yoqilg'ilarni yoqishdan olinadigan energiyaga qiyoslaganda tabiatga deyarli zarar yetkazmaydi. Shuning uchun ham hozirgi

vaqtda chiqindilarning asosiy ulushini tashkil etuvchi qazib olinadigan yoqilg'idan qayta tiklanadigan energiyaga o'tish iqlim inqirozini hal qilishning kalitidir.

Qayta tiklanadigan energiya hozirda aksariyat mamlakatlarda arzonroq va qazib olinadigan yoqilg'iga qaraganda uch baravar ko'p ish o'rinlarini yaratadi[5].

So'nggi o'n yillikda quyosh panellarini ishlab chiqarish narxi keskin tushish tendensiyasini ko'rsatmoqda, bu ularni nafaqat arzon, balki ko'pincha elektr energiyasining eng arzon shakliga aylantirdi. Quyosh panellari taxminan 30 yil xizmat qiladi va ishlab chiqarishda ishlatiladigan material turiga qarab turlicha bo'ladi.

Shamol energiyasi esa, quruqlikda yoki dengizda joylashgan yirik shamol turbinalari yordamida harakatlanuvchi havoning kinetik energiyasidan vujudga keladi. Shamol energiyasi ming yillar davomida ishlatilgan, ammo so'nggi bir necha yil ichida quruqlikdagi va dengizdagi shamol energiyasi texnologiyalari ishlab chiqarilgan elektr energiyasini maksimal darajada oshirish uchun rivojlandi - balandroq turbinalar va katta diametrli rotorlar bilan jihozlanmoqda. 2023-yilda energiyaga global miqyosda 2,8 trillion dollar sarmoya kiritilishi rejalashtirilgan bo'lib, shundan 1,7 trillion dollar (61%)dan ortig'i toza texnologiyalarga, jumladan qayta tiklanadigan manbalar, elektr transport vositalari, atom energetikasi, tarmoqlar, saqlash, kam emissiyali yoqilg'ilar, samaradorlikni oshirishga yo'naltirilishi kutilmoqda, qolgan 1 trillion dollardan sal ko'proq qismi ko'mir, gaz va neft asosida energiya ishlab chiqaruvchi sohalarga ajratilmoqda [5].

Mavzuga oid adabiyotlar sharhi. Umuuman "Yashil" iqtisodiyotga o'tish masalasining zarurligi global miqyosda 2012-yil Meksikaning Los-Kabosda shahrida "Katta yigirmatalik" (G20) samitida ko'tarilib, keyinchalik bir qator mamlakatlarning taraqqiyot strategiyalarida aks eta boshladi. O'zbekistonda 2022-yil 2-dekabrda Prezidentning PQ-436 "2030-yilgacha O'zbekiston Respublikasining "yashil" iqtisodiyotga o'tishiga qaratilgan islohotlar samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori [1].

Mashhur ingliz iqtisodchi olimi Artur Pigu "Sanoat tebranishlari" (Industrial Fluctuations, 1929) asarida tashqi tasirlarni neytrallashtirish nazariyasini asoslab uglevodorod chiqindilariga to'g'ridan-to'g'ri soliq belgilashning ahamiyatini tushuntirib bergan. Biroq ta'sirlarni implementatsiya qilish o'lchashning ratsionalligini idrok qilish hozirgacha qarama-qarshi munozaralarni keltirib chiqarmoqda[5]. Tabiat insoniyat oldigan shunday muammolarni ko'ndalang qo'yimoqdaki,

insoniyat yashab qolishi uchun ekologik muammolarni tezroq bartaraf etishi, insoniyat oldidagi asosiy vazifaga aylanib ulgurdi.

Bugungi kunda mamlakatimizda bir qator xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikda iqlim o'zgarishlarining mamlakat iqtisodiyotiga ta'sirini yumshatish borasida qator loyihalar amalga oshirilmoqda. Xususan, Jahon banki bilan birgalikda 2030-yilgacha iqlim o'zgarishining O'zbekiston iqtisodiyotiga bevosita va bilvosita ta'sirlari o'rganildi hamda uning asosida "Towards a Greener Economy" hisoboti tayyorlandi hamda II-Xalqaro iqtisodiy forumda taqdimot qilindi, Jahon Banki va Vazirlik rasmiy veb-saytlarida joylashtirildi. Iqlim o'zgarishi sharoitida iqtisodiy o'sishni ta'minlash bo'yicha milliy baholash (CCDR - Climate Change and Development Report) loyihasini amalga oshirish yo'lga qo'yildi. Ushbu baholash iqtisodiyotga xalqaro arzon "yashil" moliyaviy ko'maklarni jalb qilishga ko'mak beradi [8].

O'zbekistonda yashil iqtisodiyotga o'tish, yashil energetikani rivojlantirish masalalari mamlakatimiz olimlari va tadqiqotchilarining diqqat markazida bo'lib kelmoqda. Xususan, Rauf Saloxo'jayevning fikricha, "Yashil iqtisodiyot"ga o'tish O'zbekistonga ko'plab bonuslar olib keladi. "Yashil iqtisodiyot"ning muhim komponenti qayta tiklanadigan energiya manbalarini yaratish va foydalanish hisoblanadi [4].

Tadqiqotchi Avdji Alimovna "Zelyoniy energoperehod Uzbekistana" nomli maqolasida energiyaning yangi manbalariga o'tish va har bir mamlakat uchun yangi texnologik asosni yaratish turlicha amalga oshishi vauzoq muddatni talab qilishini, davlatlar energiya iste'moli tarkibini o'zgartirishga qaratilgan tegishli energiya siyosatini amalga oshirar ekanlar, bunday siyosat iqtisodiyotni innovatsion yo'lga burishda muhim asos sifatida xizmat qilishini ko'zda tutishlari lozimligini ta'kidlaydi [6].

Yashil iqtisodiyot sohasida tadqiqot olib borayotgan mutaxassislardan yana biri Sh.Raxmonov "Zeleniy faktor ekonomicheskogo rosta v Uzbekistane (problemi i perspektivi)" nomli maqolasida xorijiy mamlakatlarning yashil energetikaga o'tish tajribalari tahlil qilingan va ulardan mamlakatimiz sharoitida foydalanish istiqbollari o'rganilgan[7].

Yashil iqtisodiyot va yashil energetika sohasida ko'p sonli tadqiqotlar olib borilayotganligiga qaramasdan mazkur soha yetarlicha chuqur ilmiy izlanishlarni taqozo etadi.

Tadqiqot metodologiyasi. Tadqiqotning nazariy va uslubiy asoslarini mahalliy va horijiy olimlarning "Yashil iqtisodiyot" va qayta tiklanuvchi energiya resurslariga bag'ishlangan ilmiy iz-

lanishlari natijalari, Halqaro energetika agentligi (IEA) tadqiqotlari va ushbu sohada qabul qilingan Prezident qarorlari va hukumat dasturlari asos bo'ldi. Tadqiqotning uslubiyoti energetika sohasidagi tendensiyalar tizimli-funksional va dialektik o'zaro bog'liklikda tadqid qilingan.

Tahlil va natijalar muhokamasi. Mutaxassislar fikricha, Mamlakatimizda bir yilda 300-320 kun atrofida quyoshli kun bo'lganligi sababli, bu sohaning imkoniyatlari ulkan.

O'zbekiston Respublikasida 2017-yildan so'ng olib borilayotgan pragmatik siyosat natijasida iqtisodiyot o'sib, aholining turmush darajasi oshmoqda bu esa elekter energiyasiga bo'lgan talabning muttasil oshib borishi kuzatilmoqda.

Mamlakatimiz 2030-yilgacha 25 gigavatt quvvatdagi qayta tiklanuvchi energiya manbalarini yaratishni va energiya balansida uning ulishini 40 foizga yetkazishni maqsad qilgan. 2023-yilda 2 gigavat quvvatdagi yirik shamol va quyosh elektr

stansiyalarini ishga tushirmoqda. Shuningdek "yashil vodorod" ishlab chiqarish sohasida ham ilk qadamlar qo'yilmoqda [9].

Qayta tiklanuvchi energiya manbalari qurilmalarini o'rnatish, iste'molchilarni muqobil energiyaga o'tkazish va energiya tejamkor texnologiyalarni joriy qilish orqali 2023-yilda qo'shimcha 5 milliard kilovatt-soat elektr energiyasi ishlab chiqarish va 4,8 milliard metr kub tabiiy gazni iqtisod qilish, ushbu maqsadlarga jami 15.4 milliard AQSH dollari miqdoridagi mablag'larni yo'naltirish, shu jumladan 13,4 milliard AQSH dollari – davlat-sheriklik loyihalari doirasida investorlar mablag'lari, 1,1 milliard AQSH dollari –tijorat banklari kreditlari, 610 million AQSH dollari – korxonalarining o'z mablag'lari, 150 million AQSH dollari – xorijiy moliyaviy tashkilotlarning mablag'lari va 100 million AQSH dollari ekvivalentidagi Davlat byudjeti mablaglari yo'naltirilishi rejalashtirilgan[2].

1-jadval

Muqobil energiya manbalarida elektr energiyasi ishlab chiqarish, mln. kVt. Soat, * Ma'lumotlar 2015 yildan yig'iladi[12]

Nomi	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Quyosh elektr stansiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan elektr energiyasi *	0,003	0,3	0,7	0,2	0,1	0,03	49,0	435,8
Shamol elektr stansiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan elektr energiyasi*	-	-	-	-	15,5	-	1,2	-

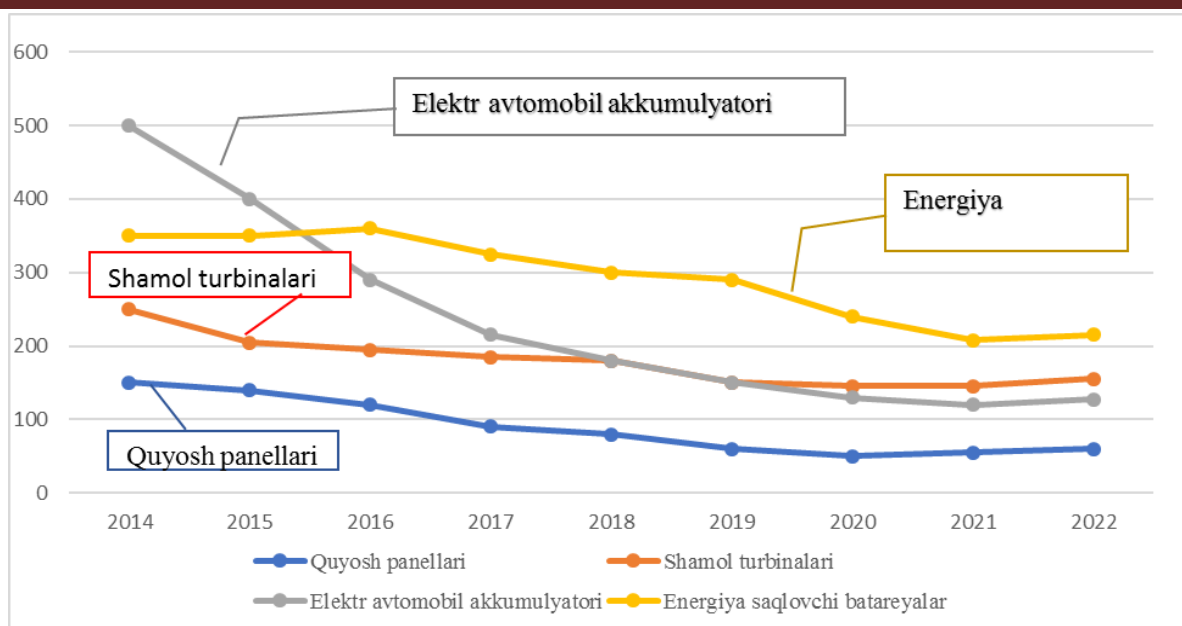
O'zbekiston Respublikasida qayta tiklanuvchi energiya holatini tahlil qiladigan bo'lsak, bu sohada 2015-yildan boshlab statistik ma'lumotlar shakllantirib kelenmoqda, 2015-yilda Quyosh elektr stansiyalari tomonidan ishlab chiqarilgan energiyasi 0.003 mln kVt.soat bo'lgan bo'lsa, 2021-yilda bu ko'rsatkich 49.0 mln kVt.soatni tashkil etib umumiy ishlab chiqarilgan elektr energiyasidagi ulushi 0.07% izni tashkil qilgan (2021-yilda Respublikamizda 71364,6 mln kVt. soat, 2022-yil dastlabki ma'lumotlariga ko'ra 74269,3 mln kVt.soat elektr energiyasi ishlab chiqarilgan) 2022-yilgi dastlabki ma'lumotlariga taqqoslasak bu ko'rsatkich 0.6%izni tashkil etadi. Bu ko'rsatkichlar hozirgi zamon talablariga, qo'yilgan maqsadlarga erishish uchun juda kam dep hisoblaymiz (1-jadval).

O'zbekistonda ilk bor 100 foiz to'g'ridan-to'g'ri xorijiy investisiyalar hisobidan Karmana va Nurobod tumanlarida 2 ta quyosh stansiyasi ishga tushirilib, shu kunga qadar 1 milliard kilovatt soat "yashil" elektr energiyasi ishlab chiqarildi. Navoiy viloyatining Tomdi tumanida barpo etilayotgan zamonaviy shamol stansiyasining 100 megavatti ishga tushirilmoqda. "Gezhoubu" kom-

paniyasi bilan esa Buxoro va Qashqadaryo viloyatlaridagi quyosh stansiyalarining dastlabki 400 megavattli generatsiyasi boshlanadi [13].

Yashil energiya ishlab chiqarish sohasini Halqaro energiya agentligi (IEA-International Energy Agency) ma'lumotlariga tayanib tahlil qiladigan bo'lsak, shamol turbinalari, quyosh panel-lari, elektro mobil bateriyalari, energiya saqlovchi bateriyalarni ishlab chiqarish va o'rnatish narxlari tushush tendensiyasida ekanligini ko'rishimiz mumkin (1-rasm).

Qushosh panellari narxi 2014-yilda har bir kVt soati uchun 150-160 AQSH dollaridan 2022-yilda 70-80 AQSH dollariga, Shamol turbinalari narxi 2014-yilda har bir kVt soati 1240-260 AQSH dollaridan 2022-yilda 170-180 AQSH dollariga, Elektro avtomobil akkumlyatorlari 2014-yilda har bir kVt soati 500-550 AQSH dollaridan 2022-yilda 140-150 AQSH dollariga, Energiya saqlovchi bateriyalar narxi 2014-yilda har bir kVt soati 350-360 AQSH dollaridan 2022-yilda 210-215 AQSH dollarigacha pasayganini ko'rishimiz mumkun. Bu ijobiy tendensiya keying yillarda ham davom etishi kutilmoqda.

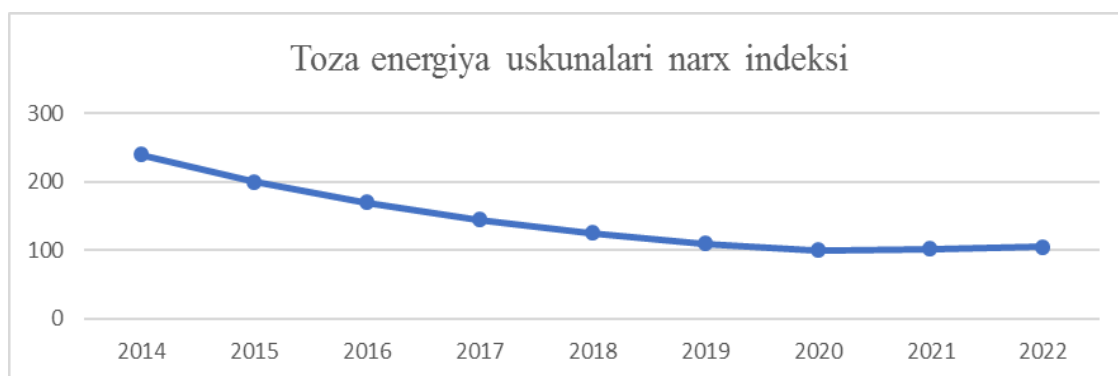

1-rasm. Yashil texnologi narxlar AQSH dollari/kVt soat (nominal narxlar)[5]

Manba: halqaro energiya agentligi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Toza energiya uskunalarining narh indeksi umumiy holatda 2014-yil 230-240 million AQSH dollari bir megavatt uchun talab qilingan bo'lsa bu ko'rsatkich 2022-yilga kelib 100-110 million AQSH dollarigacha kamaydi (2-rasm). Bu dunyo

mamlakatlari xukumatlari oldiga energetika sohasidagi qarorlarini qabul qilishda bu ijobiy tendensiyalarni ham hisobga olishiga majburlanmoqda.

2-rasm. Toza energiya uskunalari narx indeksi Million AQSH dollari/megavatt (nominal narxlar)[8]

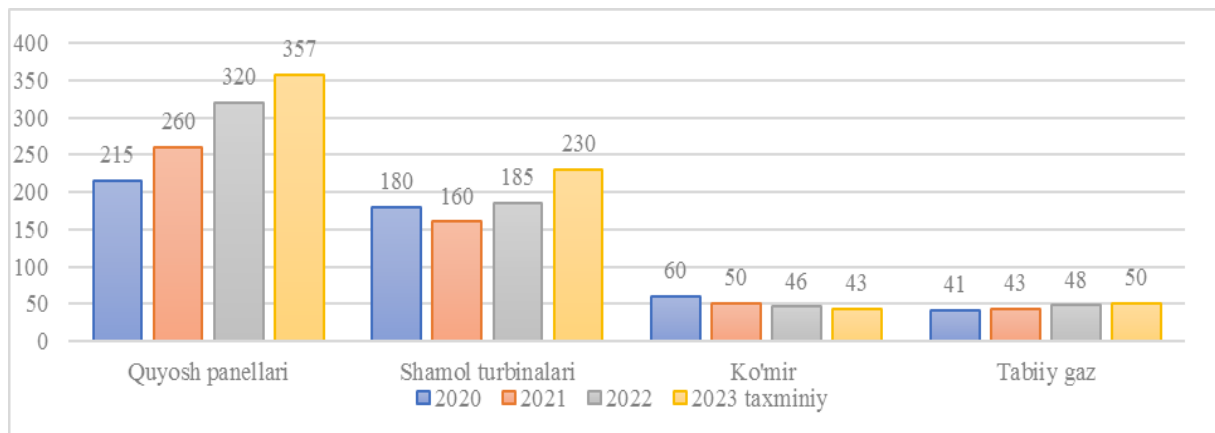
Manba: halqaro energiya agentligi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Umuman dunyo davlatlari "Yashil energetika" tizimiga investitsiya kiritish jarayoni ham yil sayin jadallashib bormoqda, masalan, ohirgi uch yilda Energiya ishlab chiqarishga global yillik investitsiyalarni tahlil qiladigan bo'lsak, 2020 yilda Qushosh elektr stansiyalari sohasiga 215 milliard AQSH dollariga yaqin, Shamol elektr stansiyalariga 180 milliard AQSH dollariga yaqin, ko'mirda ishlaydigan elektr stansiyalariga 60 milliard AQSH dollariga yaqin, tabiiy gazda ishlaydigan elektr stansiyalariga 40 milliard AQSH dollariga yaqin investitsiyalar kiritilgan bo'lsa, bu ko'rsatkich 2023-yil yakunlari bo'yicha Qushosh elektr stansiyalari sohasiga 360 milliard AQSH

dollaridan ortiq yoki 2020-yilga nisbatan 68% ga ko'proq, Shamol elektr stansiyalariga 215 milliard AQSH dollaridan ortiq yoki 2020-yilga nisbatan 19% ga ko'proq, ko'mirda ishlaydigan elektr stansiyalariga 40 milliard AQSH dollariga yaqin yoki 2020-yilga nisbatan 34% ga kam investitsiya qilingan bo'lsa, tabiiy gazda ishlaydigan elektr stansiyalariga 50 milliard AQSH dollariga yaqin yoki 2020-yilga nisbatan 25% ga ko'p investitsiyalar kiritilishi kutilmoqda. Yoqoridagi tahlil natijalaridan hulasa qilish mumkinki yashil energetika sohasiga ko'proq e'tibor bermoqda va bu ko'rsatkichlar yil sayin jadallashmoqda (3-rasm).

O'zbekiston Respublikasi ham oxirgi yillarda yirik shamol va qusosh elektr stansiyalarini qurish jarayonlarini jadallashtirmoqda, aholi tomonidan oshiqcha ishlab chiqarilgan "yashil"

elektr energiyasini "Yashil" tariflar asosida sotib olish tizimi yo'lga qo'yildi. Qayta tiklanuvchi energiya manbaalarini sotib olishda imtiyozlar subsidiyalar berilmoqda.

3-rasm. Energiya ishlab chiqarishga global yillik investitsiyalar. milliard AQSH dollari[8]

Manba: halqaro energiya agentligi ma'lumotlari asosida muallif ishlanmasi.

Umumiy qiymati 150 milliard dollarlik 500 dan ziyod yirik sanoat va infratuzilma loyihalarini amalga oshirishni ko'zlayapmiz. Bu ulug'vor niyatlarimizga erishish uchun bizga kafolatli va barqaror energiya resurslari suv bilan havodek zarur. Hisob-kitoblarimizga ko'ra, kelgusi olti yilda mamlakatimizda elektr energiyasiga bo'lgan talab hozirgi 83 milliarddan 120 milliard kilovatt soatga o'sishi kutilmoqda. Buni, birinchi galda, qayta tiklanadigan energiya hisobidan qoplaymiz [13].

Tabiiy haqli savol tug'iladi halq uchun energetika resurslari Davlat byudjetidan moliyalashtirilsa buning nimasi yomon?! Masalaning asl mantig'i shundaki bizning nazarimizda bu subsidiyalar maqsadlimi?, adolatlimi?, ratsionalmi?... degan haqli savollar o'rtaga chiqadi. O'zbekiston Respublikasi konstitutsiyasining 68-moddasida "Yer, yerosti boyliklari, suv, o'simlik va hayvonot dunyosi hamda boshqa tabiiy resurslar umum-milliy boylikdir, ulardan oqilona foydalanish zarur va ular davlat muhofazasidadir...", asosiy qomusimizda shunday ekan bu tartib-tamoilni yuqoridagi savollar asosida mantiqiy tahlil qiladigan bo'lsak, O'zbekiston aholisining 100% ga yaqini to'liq elektr energiyasi bilan ta'minlangan, tabiiy gaz bilan taminlanish darajasi esa 50% atrofida, «O'zbekistonda aholi jon boshiga tabiiy gaz iste'moli rivojlangan davlatlar va qo'shni mamlakatlarga qaraganda 3 baravar ko'proq. Taqqoslash uchun, xorij davlatlarida bir kishi uchun 90 kub metr gaz to'g'ri kelsa, O'zbekistonda bu ko'rsatkich 400 kub metrdan oshgan [11]. Bitta xonadon yil davomida 5000 kub metr gaz ishlatadi. Tahlillarni davom ettiradigan bo'lsak,

aholining 50 %ga yaqini tabiiy gaz va elektr energiyasi uchun Davlat byudjetidan subsidiya olmoqda, qolgan 50% izi esa faqat elektr energiyasi unun olmoqda. Endi elektr energiya iste'moliga e'tibor beragigan bo'lsak (2-jadval), aholining sal kam 75 % izi 26% ga yaqin elektr energiyasini iste'mol qilsa 25% dan ortiq aholi 74% dan ortiqroq elektr energiyasini iste'mol qiladi. Bu irrrotional ko'rsatkichni hukumat tabaqalashtirilgan tariflar bilan bartaraf etmoqchi. Lekin bizning nazarimizda muammoning yechimi bu emas, chunki tabiiy gaz bilan taminlanmagan honadonlar tabiiyki elektr energiyasini ko'proq iste'mol qiladi albatta. Buning yagona adolatli yechimi, bizning fikrimizcha rivojlangan davlatlar tajribasidan kelib chiqib, bu bozorni erkinlashtirish, bozor tamoyillariga o'tkazish va aholining kam taminlangan qismini maqsadli va manzilli energetika subsidiyalari bilan taminlash. Masalan Germaniyada energiya bilan ta'minlash to'liq bozor tamoyillari asosida yo'lga qo'yilgan, kim qancha energiya iste'mol qilsa shunga mos haqqini to'laydi. Bu tizim aholidan energiya iste'molida tejankor texnologiyalardan va muqobil energiya manbalaridan foydalanishni rag'batlantiradi. Aholining kam ta'minlangan qismiga esa manzilli yordam pullari evaziga ijtimoiy himoya qilinadi.

Respublikamizda energetika sohasini bozor tamoyillarini joriy qilish uchun barcha tashkiliy infratuzilma yetarli deb o'ylaymiz, chunki deyarli barcha honadonlarga electron hisoblagichlar o'rnatilgan, tabiiy boyliklar xalq mulki ekanligi konstitutsiyamizda mustaxkamlab qo'yilgan, faqat islohotlarni qilish uchun siyosiy iroda kerak.

O'zbekiston aholisining 2023-yil misolida o'rtacha elektr energiyasi iste'moli

No	Iste'mol hajmi	Obonentlar (ming dona)	ulushi, %	Iste'mol (mln kVt-s)	Umushi, %
1	200 kVt-soatgacha	5684	74,91%	5163	25,72%
2	201-300 kVt-soat	737	9,71%	2258	11,25%
3	301-500 kVt-soat	628	8,28%	2932	14,61%
4	501-1000 kVt-soat	393	5,18%	3234	16,11%
5	1001-2000 kVt-soat	82	1,08%	2529	12,60%
6	2001-5000 kVt-soat	54	0,71%	1686	8,40%
7	5001-10000 kVt-soat	6	0,08%	778	3,88%
8	10000 kVt-soatdan yuqori	4	0,05%	1491	7,43%
	Jami:	7588	1	20071	1

Manba: Energetika vazirligi ma'lumotlari

Iqtisodiyot nazariyasidan ma'lumki biron bir mahsulot yoki xizmatning narxi arzon bo'lsa uni iqtisod qilishga va hisobini yuritishga e'tibor shuncha past bo'ladi. Aholiga yetkazib berilayotgan elektr energiyasi va tabiiy gazda ham shunday holat ko'zga tashlanmoqda.

Tabiiy boyliklardan foydalanish O'zbekiston fuqorolarining konstitutsion xuquqi ekan buni ratsional, adolatli va manzilli yetkazish mumkin. Buning uchun hozirda ajratilayotgan 1,15 milliard AQSH dollaridada subsidiyani aholi soni (36 mln)ga bo'lsak 32 AQSH dollari atrofida ya'ni Davlat buyudjetidan yiliga aholi jon boshiga 32 AQSH dollari ikvivalentidagi subsidiyalar ajratilmoqda. lekin bu ajratilayotgan subsidiyalarning asosiy qismi aksariyat daromadi yuqori oilalarga energetika subsidiyalari shaklida ketmoqda (2-jadval). Endi rasmiy statistika ma'lumotlariga tayanadigan bo'lsak, 2022-yilda O'zbekiston aholisining 14.1 %izi [12] ($36 \text{ mln} \cdot 0.141 = 5 \text{ mln}$) kambag'allik darasida yashamoqda endi shu 5 mln aholiga belgilangan energiya subsidiyalarini moddiy yordam ko'rinishida beradigan bo'lsa 5 mln. 32 AQSH dollari=160 mln (0.16 milliard) AQSH dollari, qolgan 1.15 milliard=0.16 milliard=0.99 milliard AQSH dollari davlat buyudjeti ixtiyorida qoladi. Bundan tashqari energiya resurslari narxining bozor tamoyillari asosida faoliyat yuritishi natijasida aholida ushbu resurslardan tejab foydalanish, qayta tiklanuvchi energiya manbalardan foydalanish darajasini rag'batlantiradi. Bundan tashqari O'zbekiston energetika bozoriga to'g'ridan-to'g'ri chet el investitsiyalari va investorlarining kirishini keskin oshiradi, yashil

energetikani muhimligi oshadi va aholiga etkazilayotgan energiya resurslarining uzilishlarsim doimiy va me'yorlarda bo'lishini ta'minlaydi. Chunki narxning bozor talablari asosida shakllanishi raqobatni oshiradi, raqobatning oshishi esa sifatga ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Xulosa va takliflar. Amalga oshirilayotgan tadqiqotlar va tahlillar asosida yashil iqtisodiyotga o'tish jarayonida energetika bo'yicha energiya samaradorligini oshirish, qayta tiklanuvchi energiyaga o'tish jarayonini tezlatish uchun quyidagilarga etibor qaratish kerak dep hisoblaymiz:

Birinchi, global miqyosda yashil iqtisodiyotga o'tish, ekologik innovatsiyalardan foydalanish jarayonini rag'batlantirish zamon talabi ekanligini anglab yetish, yashil iqtisodiyotning tezroq rivojlanishiga turtki beradi.

Ikkinchi, yashil iqtisodiyotga o'tish maqsadlarini qo'llab-quvvatlovchi maqsadli va manzilli yashil moliya instrumentlarini joriy qilish orqali energetika tariflarini bozor tamoyillari asosida shakllanishiga yo'l ochib berish zarur. Bu sohaning investitsiya jozibadorligini, raqobatni va xizmatlar sifatining oshishiga, tabiiy resurslardan oqilona foydalanishiga erishish mumkin.

Uchunchidan, energetika sohasining bozor mexanizmlari asosida faoliyat yuritishi Davlat byudjetining energetika subsidiyalari qismi keskin kamayadi, davlat byudjeti mablag'lari iqtisod qilinishiga erishiladi.

To'rtinchidan, energetika bozorinig liberallashishi natijasida energiya tejamkor texnologiyalar va qayta tiklanuvchi texnologiyalardan foydalanish darajasi ortadi.

Manba va foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentning 2.12.2022-yildagi PQ-436 "2030-yilgacha "yashil" iqtisodiyotga o'tishga qaratilgan islohotlar, samaradorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi qarori. <https://lex.uz/docs/6303230>

2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "2023-yilda qayta tiklanuvchi energiya manbalarini va energiya tejoyvchi texnologiyalarni joriy etishni jadallashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi 16.02.2023 PQ-57-son qarori. <https://lex.uz/docs/-6385716>

3. https://api.mf.uz/media/document_files/yillik_hisobot.pdf

4. <https://www.uzanalytics.com/iqtisodi%D0%B5t/9449/>

5. Artur Pigu Industrial Fluctuations, Macmillan Press Ltd.; 2nd Edition (January 1, 1929)

6. Авджи Алина Алимовна Зелёный энергопереход Узбекистана // Международный научный журнал «Слово в науке». 2022. №3. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/zelyonyu-energoperehod-uzbekistana> (дата обращения: 28.12.2023).

7. https://iqtisodiyot.tsue.uz/sites/default/files/maqolalar/31_Rakhmanov.pdf

8. <https://www.iea.org/reports/world-energy-outlook>

9. <https://president.uz/uz/lists/view/6846>

10. Zokirov Sh. Возобновляемая энергия для устойчивого развития. // журнал Экономическое обозрение. 2020, №12(240). – С44-51.

11. <https://www.gazeta.uz/uz/2023/09/22/subsidy/>

12. <https://kun.uz/uz/news>

13. <https://stat.uz/uz/>

14. <https://president.uz/uz/lists/view/6952> O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning "yashil" energetika sohasidagi yirik qo'shma loyihalarni ishga tushirishga bag'ishlangan tantanali marosimdagi nutqi

15. Абдувохидов А. А. и др. САНОАТ СИЁСАТИНИ АМАЛГА ОШИРИШНИНГ НАЗАРИЙ ЖИХАТЛАРИ //BARQARORLIK VA YETAKCHI TADQIQOTLAR ONLAYN ILMIY JURNALI. – 2022. – Т. 2. – №. 5. – С. 40-45.

16. Абдувохидов А., Маткулиева С., Тошбоев Б. ИМПОРТ ЎРНИНИ БОСУВЧИ ЛОЙИХАЛАРНИНГ ИҚТИСОДИЙ САМАРАДОРЛИГИНИ БАҲОЛАШ //Economics and education. – 2023. – Т. 24. – №. 1. – С. 12-22.

МАХСУС ИҚТИСОДИЙ ЗОНАЛАР ИНВЕСТИЦИЯ МУҲИТИНИ БАҲОЛАШДА ТАЪСИР ЭТУВЧИ ОМИЛЛАР

Умирзоқов Жаъсур Артиқбой ўғли

Тошкент молия институти
доценти в.б, PhD

[doi https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss6/a56](https://doi.org/10.55439/ECED/vol24_iss6/a56)

Аннотация. Мақолада махсус иқтисодий зоналар инвестиция муҳитини баҳолашда таъсир этувчи омиллар тадқиқ этилган. Махсус иқтисодий зоналар фаолияти ва инвестиция муҳитининг иқтисодиётга диффузион таъсир этиши шарҳланган. Махсус иқтисодий зоналар инвестиция муҳитига таъсир этувчи омиллар аниқланиб, таснифланган. Махсус иқтисодий зоналардаги инвестиция ва тадбиркорлик муҳитига доир ўтказилган сўровнома натижалари баҳоланган. Махсус иқтисодий зоналарда инвестиция муҳитини яхшилаш мақсадида таклиф ва тавсиялар ишлаб чиқилган.

Калит сўзлар: махсус иқтисодий зона, инвестиция муҳити, инвестиция муҳити жозибадорлиги, бизнес рейтинг, Жаҳон савдо ташкилоти, таъриф ва нотаиф механизмлар, "имктиёзлар пакети", солиқ имтиёзлари, "тартибга солувчи гильотина"

ВЛИЯЮЩИЕ ФАКТОРЫ НА ОЦЕНКУ ИНВЕСТИЦИОННОЙ СРЕДЫ ОСОБЫХ ЭКОНОМИЧЕСКИХ ЗОН

Умирзаков Жаъсур Артиқбой ўғли

Тошкентский финансовый институт

Аннотация. В статье рассматриваются факторы, влияющие на оценку инвестиционного климата особых экономических зон. Объясняется деятельность специальных экономических зон и диффузное влияние инвестиционной среды на экономику. Выявлены и классифицированы факторы, влияющие на инвестиционный климат особых экономических зон. Оценены результаты исследования инвестиционной и деловой среды в особой экономической зоне. Разработаны предложения и рекомендации в целях улучшения инвестиционного климата в особых экономических зонах.

Ключевые слова: особая экономическая зона, инвестиционная среда, привлекательность инвестиционной среды, деловая активность, Всемирная торговая организация, определение и нотариальные механизмы, «пакет возможностей», налоговые льготы, «регуляторная гильотина».